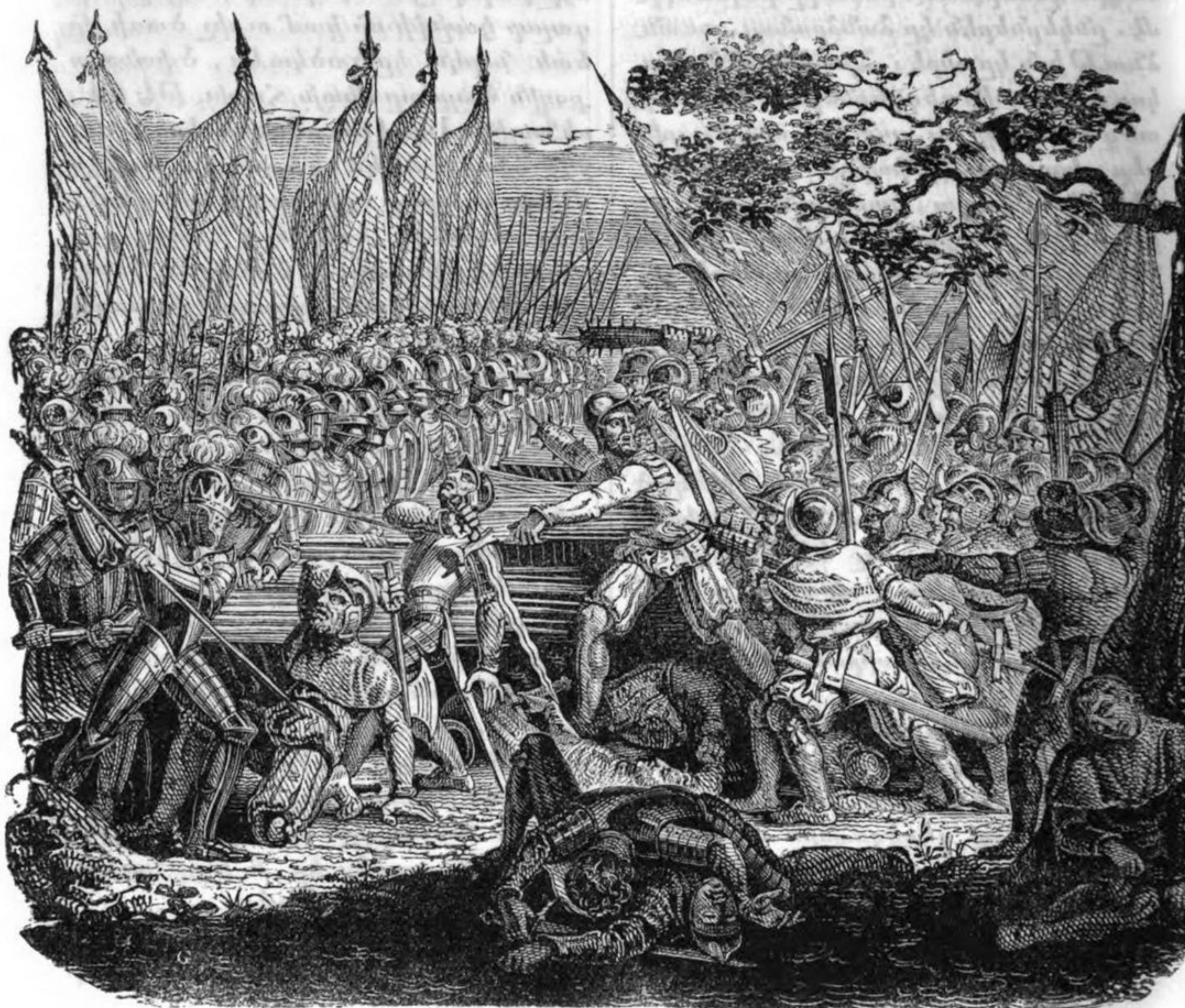

ՊԱՏԱՌԻԹԻՒՆ

Սեմպախի պատերազմը .

Չորեքտասաներորդ դարուն սկիզբները (1315) Օւլիցերացիք Մորկարթն քաղաքին քով եղած հռչակաւոր պատերազմով՝ իրենց անկախութիւնը ստացեր էին, և հելուետական կոչուած դաշնադրութիւնը ոյժ և կարգադրութիւն առած էր : Սակայն Ղստրիոյ կառավարութիւնը՝ հելուետիոյ ազնուականաց թելադրութեամբը սիրտ առած՝ ետևէ էր երկիրը դարձեալ իր իշխանութեան տակը ձգելու : Ղստն կով մերթ յայտնի և մերթ ծածուկ պատերազմ մը գրեթէ բոլոր չորեքտասան

ներորդ դարուն մէջ տևեց՝ ժողովուրդեան և ազնուականաց, իշխելոյ և իշխողաց մէջ, որուն վախճան մը տալու համար հարկ եղաւ 1386ին մեծ պատերազմի մը պատրաստութիւն տեսնել : հելուետիոյ գաւառաց բնակիչքը՝ մէկ ամսուան մէջ հինգ հարիւրէն աւելի պատերազմի յայտարարութիւնը ընդունել էին, զորոնք ազնուականք կը խրկէին իրենց, լի նախատական և արհամարհանաց խօսքերով, և պատերազմը անհրաժեշտ կ'երևնար : Ղգնուականաց զլուխ կեցաւ Ղէորդտու Ղստրիոյ

դուքսը . և մեծ բանակ մը կազմելով՝
այնպիսի վստահութեամբ կ'երթար ա-
պրտամբաց վրայ , որ ինչուան զիրենք
կապել տալու համար հարկաւոր եղած
չուաններն ալ պատրաստել տուեր էր :
Իր հրամանատարութեանը տակ չորս
հազար ձիաւոր զօրք ունէր , և հազար
չորս հարիւր հետեակ : Իսկ Օուիցե-
րիի եօթը կուսակալութիւնքը , որով
հետեւ Պէննա հրաժարեր էր նոյն կու-
սակցութեան մէջ մտնել , հազիւ կրցեր
էին 1300 հետեակ զօրք գումարել , ա-
ռանց զինուորական հրահանգաց , և
պէտք եղած զէնքերու :

Լեօբուտ դուքսը ուզեց ամենէն ա-
ռաջ իր զէնքը Սեմպախ քաղաքին վրայ
դարձնել , որն որ լծի մը քով կառու-
ցուած պզտի քաղաք մըն է՝ Լուչեո-
նայի հարաւային կողմը : Դուքսը միտ-
քը դրած էր յանկարծակի քաղաքին վը-
րայ հասնիլ , և անոնց չկարծած ատե-
նը զիրենք խորտակել . բայց դաշնակիցք
իմացեր էին իր դիտաւորութիւն , և Սեմ-
պախի մօտ բարձրաւանդակի մը վրայ՝
պատերազմի պատրաստուեր : Տեղւոյն
դիրքը ձիաւոր զօրաց համար այնչափ
յարմար չըլլալով , դուքսը ստիպուեցաւ
որ իր հեծեալքը՝ հետեակ զօրք ընէ ,
և անոնցմով քառակուսի գունդ մը ձե-
ւացուց , որոնք իրենց երկաթի զգեստ-
ներովը՝ անտեղիտալի պարիսպ մը կը
կազմէին : Օուիցերացիք անոնց ահա-
ւոր պատրաստութիւնը տեսնելով , ա-
մէնքը մէկէն ծնկան վրայ եկան , Լու-
տուծոյ օգնութիւնը խնդրելու . ետքը
եռանկիւնի գունդ մը ձեւացուցած՝ թըշ-
նամւոյն վրայ վազեցին : Բայց անոնց
երկայն և սայրասուր նիզակները թող-
չէին տար որ կարենան մօտենալ . ուս-
տի առանց կարենալու թշնամեաց փնաս
մը ընել , իրենք կ'իյնային իր մեռնէին :

Հատերը այն դժնդակ պատերազ-
մին մէջ կեանքերնին կորսնցուցին . և
իրենց հետ՝ հելուետական անկախու-
թիւնը կործանման վտանգի մէջ էր ,
երբոր հասարակ գիւղականի մը քաջա-
սրըրտութեամբ՝ պատերազմը բոլորովին
կերպարանափոխ եղաւ : Ասն զի Լու-

նոլտ Սինքելրայտ անունով մէկը դաշ-
նակցաց ջանքին անօգուտ ըլլալը տես-
նելով , միտքը դրաւ ինքզինքը զոհել ,
և անանկով թշնամեաց մէջ ճամբայ մը
բանալ . “ Լահաասիկ կը սրանամ կ'եր-
թամ , ըսաւ , հայրենեաց և ձեր վրայ
մեռնելու . կնկանս և որդւոցս վրայ խը-
նամք ունեցէք , և զիս չմոռնալով՝ իմ
օրինակիս հետեցէք ” : Լուսաւ , ու
անվախ քաջութեամբ դէպ 'ի ասպե-
տաց կողմը վազեց . և անոնց նիզակնե-
րուն ծայրը իրարու միացնելով , սրտին
վրայ դրաւ , և անանկով մեռաւ : Բայց
այն ժողոված նիզակներովը՝ ճամբայ բա-
ցուեր էր , և մէջէն՝ Օուիցերացիք ,
Լոնոլտի օրինակին հետեւելով՝ անոր
մարմնոյն վրայէն անցեր , ու խուռն դի-
մեր էին թշնամեաց վրայ :

Լոյն խառնուրդին մէջ՝ դաշնակցաց
բաղդը յաջողեցաւ . վասն զի իրենց ու-
նեցած զէնքերը մօտէն պատերազմելու
համար էր , մինչդեռ թշնամիք երկայն
նիզակնին հազիւ կրնային շարժել , և
ձեռուրնին եղած գեղարդունքն ալ ան-
գործածելի էին : Լստրիական բանա-
կին մէջ մեծ շփոթութիւն ինկաւ . աս-
պետներէն շատը մեռան . բայց իրենց
մահը անփառունակ չեղաւ . վասն զի
Լստրիոյ դքսին չորս կողմը գումա-
րուած , որ չէր ուզեր պատերազմի դաշ-
տէն հեռանալ , դիւցազանց արժանի
ընդդիմակալութիւն ըրին . իրեք ան-
գամ աւստրիական դրօշը առնուեցաւ ,
և իրեք անգամ նորէն յափշտակեցին .
և երբոր Լեօբուտոս մահացու վէրքով
մը ինկաւ , յուսահատ ցաւ մը պատեց
բոլոր բանակին մէջ : Երկու հազարի
չափ Լստրիացիք՝ պատերազմի դաշտին
մէջ և կամ փախչելու ատեննին մեռան .
և ընդհանուր սուգ մը տարածուեցաւ
Լստրիոյ , Սուաւիոյ և Հելուետիոյ
բերդերուն մէջ . վասն զի ազնուականի
գերդաստան մը չկար՝ որ իր մէկ մեր-
ձաւորը չողբար , Սեմպախի պատերազ-
մին դժբաղդ օրուանը մէջ ընկած :

Իսկ Օուիցերացւոյ կողմանէ ըն-
կածները միայն երկու հարիւր հոգի
էին , որոնց մէջ ամենէն հռչակաւորն

էր Ղուկաս, զոր պատմիչք՝ Դեկիոս Զոսի-
յերայ կը կոչեն : Պատերազմէն ետքը՝
այնպիսի մեծ օրուան յիշատակ մը ան-
մահացընելու համար՝ Սէմսլախէն քիչ
հեռու մատուռ մը շինուեցաւ, ճիշդ
այն տեղը ուր Ղասարիոյ դուքսը ինկաւ .
որուն մէջ մասնաւոր նկարով մը ձեւա-
ցուցած է Ս ինքէլրայտի հայրենասիրու-
թիւնը . և որմօցը վրայ նշանակուած են
թէ Ղասարիացւոց և թէ Օ ռիցերաց
կողմանէ մեռնողներուն անուանքը : Ս ա-
տուռին չորս կողմը՝ այլ և այլ քարեղէն
խաչեր կը ցուցընեն այն տեղուանքը՝
ուր հելուէտական արիւնը թափուած
է՝ հայրենեաց ազատութեան համար .
և մեռնողներուն ոսկերոտիքը՝ ծառա-
զարդ տեղւոյ մը մէջ ամփոփուած են :

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Վագրի որս Հնդկաստանի մէջ :

Եւտերուն ծանօթ է թէ Հրնդ-
կաստանի մէկ մաս մը ինչուան հիմայ
շատ նեղութիւն կը քաշէ վայրի գա-
զաններէն, և թէ ատեն մը քաղաքաց
շրջականներէն դուրս, խիտ ծառերու
մէջէն գրեթէ առանց վտանգի չէր ան-
ցուէր, որոնք ընդհանրապէս խռովե-
րու և վագրեց բնակութիւն կ'ըլլային :
Բայց աներկիւղ ու սրտոտ մարդիկ հը-
նարք չեն թողուցած որ չգործածեն,
մարդկային ազգի փնասակար այսպիսի
վտանգ մը անհետ ընելու համար :

Ս վագրի որսի մէջ, փիղը ամենազօ-
րաւոր և մի միայն յարմար զէնք մըն է,
որ զարմանալի արիութիւն և միանգա-
մայն ճարտարութիւն կը ցուցընէ որսին
ժամանակ : Ինչ աստիճան արթուն է,
որ ամէն անգամուն՝ թէ որ դիպուա-
ծով ճիւղի մը հանդիպի որ իր կռնակը
կեցող մարդուն բարձրութեանը հաս-
նի, որն որ փիղին վրայ շինուած տան պէս
տեղւոյ մը մէջ կեցած է, կարծես թէ
կ'իմանայ որ իր տիրոջը կրնայ փնաս մը
ընել, թէպէտ ինքը առանց նեղութե-
անկից կարենայ անցնիլ, բայց անկից

չանցնիր ինչուան որ ան արգելքը պա-
տիճովը չջախջախէ : Վմանապէս կը
ծառայէ վագրին մօտենալը իմացընելու
համար, որ երբոր կը զգայ թէ եկող գա-
զանը շատ հեռու չէ՝ սուր ձայնով մը
կը պոռայ : Իսկ փիղին ճարտարութիւ-
նը, և զարմանալի խորամանկութիւնը
կռուին միջոց տեսնելու է : Ս ասնաւո-
րապէս կը նայի միշտ որ պատիճը շի-
տակ դէպ 'ի վեր վերցուցած բռնէ, որ-
պէս զի թշնամւոյն յարձակմանը պատ-
րաստ գտնուելով կարենայ դէմը առ-
նուլ, ուղեւով միանգամայն իմացընել
որ եթէ ան իր զօրաւոր գործարանը
թշնամւոյն ձեռքն իյնալու ըլլայ՝ ինքը
անզէն պիտի մնայ : Բայց 'ի վերայ այս
ամենայնի վագրին զարմանալի արագու-
թեանը և իր անպատմելի կատաղու-
թեանը, մէկ կը թուած փիղ մը ընդ-
հանրապէս միշտ դէմ կը դնէ, զօրաւոր
պատիճովը մէյմը զարնելով վագրին՝
ղինքը գետին կը պառկեցընէ, ու երբոր
տեսնէ որ իր տուած հարուածովը վա-
գրը ջախջախէր է, և կամ որսորդնե-
րէն վիրաւորուեր, կը մօտենայ իրեն ու
ահագին ոտքերը վրան դնելով աղէկ
մը կը ճգմէ, և ասանկով կը լմըննայ պա-
տերազմը : Բայց երբեմն ալ կը պատա-
հի որ փիղը կ'ուղէ հեռանալ պատե-
րազմի դաշտէն, և ահա ան միջոցին իր
կառավարին կեանքը մեծ վտանգի մէջ
կ'իյնայ . վասն զի կրնայ ան ատեն վա-
գրը ետեւի կողմէն յարձակիլ վրան և
յափշտակել կառավարը, և ահաւասիկ
ասոր նման դէպք մը՝ մեզմէ քիչ տարի
առաջ պատահեցաւ :

Վանի մը եւրոպացիներ միաբա-
նեցան Հնդկաստանի սպայից գնդի մը
հետ վագրի որսի երթալու : Վացին և
մէյմըն ալ տեսան յանկարծ կարգէ դուրս
մեծութեամբ վագր մը՝ որ յարձըկեցաւ
կատաղութեամբ մը փիղերուն վրայ :
Փիղերէն մէկը՝ որն որ անմիջապէս յար-
ձակման դէմ պիտի դնէր, որսի վար-
ժած չըլլալով, սկսաւ ետ ետ քաշուիլ
ու հեռանալ, թէպէտ և շատ աշխատե-
ցաւ իր կառավարը որ փիղը թշնամւոյն
դէմ ճակատի : Ինչ միջոցին մէկէն ցատ-